

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-11>

УДК 351:69

Драган Ірина Василівна,

доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу методології сталого розвитку
Інституту демографії та проблем якості життя НАН України,
бульвар Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна
e-mail: dragan2011@i.ua <https://orcid.org/0000-0002-6906-5000>

Драган Іван Олександрович,

доктор наук з державного управління, професор,
завідуючий кафедрою права та правоохоронної діяльності
Державного університету «Житомирська політехніка»,
вулиця Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005, Україна
e-mail: keb_dio@ztu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-5716-1273>

ІННОВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Анотація. Проведено теоретичний аналіз розвитку галузі будівництва як об'єкту державного регуляторного впливу з урахуванням інноваційних чинників. Уточнено основні чинники такого процесу, які його стримують. З позиції системного підходу виділено умови, які потребують формування для нівелювання впливу негативних тенденцій при реалізації державного регулювання розвитку галузі будівництва в Україні. Виділено напрями удосконалення механізму державного регулювання розвитку галузі будівництва.

Показано, в ринковій системі господарювання існує необхідність поступового підвищення ефективності функціонування її підсистем, як найскладніших, так й найпростіших (країни в цілому, галузі, території, окремого суб'єкта господарювання). В процесі забезпечення розвитку галузі будівництва, а також окремої адміністративно-територіальної одиниці (область, район, населений пункт) продукту будівельного виробництва в необхідні терміни, у необхідному обсязі, при необхідній якості будуть притаманні властиві цій території специфічні характеристики, які визначають вибір відповідних ефективних рішень. Таку ефективність необхідно розглядати саме з позицій територіального розвитку. Таким чином, в стратегіях територіального розвитку та розвитку галузі будівництва мають бути враховані засоби та шляхи досягнення реалізації цілей, а також відповідні індикатори, які визначатимуть реалізації основної мети. Такі індикатори можуть належати до різних організаційних й технологічних засад процесу будівництва, типів конструкцій та матеріалів, техніки і технологій, що знижують матеріаломісткість, трудомісткість, енергоємність, а також індикатори, які ілюструють рівень інвестиційної та інноваційної ефективності будівництва, що призводить до зменшення собівартості продукції, зниження термінів окупності.

Як цитувати: Драган І. В., Драган І. О. Інноваційні чинники державного регулювання розвитку галузі будівництва. *Державне будівництво*. 2023. № 2 (34). С. 142–149. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-11>

In cites: Dragan, I.V., Dragan, I.O. (2023). Innovative factors of the state regulation of the development of the construction industry. *State Formation*, no. 2 (34), 142–149. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-11> [in Ukrainian].

© Драган І. В., Драган І. О., 2023

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Ключові слова: адміністративно-територіальна одиниця, галузь будівництва, державне регулювання, інноваційні методи управління, інформатизація, механізм регулювання.

Постановка проблеми. Державне регулювання розвитку галузі будівництва є складним організаційно-правовим процесом, що визначено його особливим характером, динамікою та інтенсивністю внутрішніх галузевих, а також міжгалузевих зв'язків й іншими чинниками.

Важливого значення щодо розвитку галузі будівництва в сучасних умовах економічних відносин набуває саме концентрація матеріального виробництва та його комплексність, що забезпечує необхідні передумови для розробки і впровадження інноваційних, принципово нових форм організації відповідних процесів.

Фундаментальним та прикладним аспектам регулювання розвитку галузі будівництва, її інвестиційного та інноваційного забезпечення присвячені наукові публікації Ансоффа І., Портера М., Шумпетера Й., Бакуменка В., Бурмаки М., Беззубко Л., Васильєвої О., Данилишина Б., Дорофієнка В., Микитенко В., Ковалевської О., Орлової Н. та ін.

Метою статті є уточнення та аналіз інноваційних чинників державного регулювання розвитку галузі будівництва, а також перспектив його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення, що визначені повномасштабною збройною агресією РФ проти України фактично не існує довготривалих планів перспектив економічного розвитку як по країні в цілому, так й за окремими адміністративно-територіальними одиницями. Відсутні фактично сучасні схеми розміщення і перспективного розвитку продуктивних сил, плани розміщення і розвитку галузі будівництва, її матеріально-технічної бази [2; 3].

Щодо прогнозів й потенціалу розвитку галузі будівництва на регіональному рівні, то необхідним є врахування саме галузевої структури української економіки у довоєнний період. Зокрема, у галузевому розрізі країни економічний потенціал формувався як комплекс галузевих й міжгалузевих компонентів, які враховували усі складові суспільного виробництва. Окремі галузі були сформовані з однорідних компонентів в межах окремого виду виробничої діяльності. Інші – в межах кількох окремих комплексів. Зокрема, галузь металургії сформувався з тих підприємств, які здійснюють видобуток сировини (шахти, рудні кар'єри, ГЗК), переробних підприємств (металургійні заводи), підприємств, що виробляють енергію.

На загальнонаціональному рівні в системі економічних відносин як об'єкт досліджень була виділена галузь будівництва, як сукупність виробничих об'єктів й окремих сфер діяльності, діяльність яких здійснюється для забезпечення процесу відтворення. Щодо інноваційного розвитку галузі будівництва, то виокремлення його як об'єкта наукових пошуків спричинено

об'єктивними процесами в цій сфері – розвитком інформатизації, галузевою інтеграцією, поглибленням кооперування й спеціалізації, концентрацією виробництва. В Україні тенденції у виробничій сфері набули такого рівня, що відтворювальний процес щодо основних засобів та забезпечення конкурентного розвитку не розглядається окрім, як у взаємозв'язку й сукупності усіх складових інноваційного процесу [1; 3].

У наукових публікаціях існують різні позиції щодо сутності галузі будівництва. Більшість науковців [5; 7; 8] солідарні в тому, що галузь будівництва, з позиції системного підходу, доцільно сприймати як інтегрування будівництва із комплексом промисловості відповідних будівельних матеріалів, конструкцій, деталей й інших суміжних сфер діяльності, які забезпечують будівельний процес знаряддям і сприяють його ефективному функціонуванню для формування та відтворення виробничих потужностей, а також основних засобів реалізації соціально-економічних цілей.

З позиції управління розвиток галузі будівництва неможливий без формування системи, що поєднує економічні, соціальні, технічні складові, які є організаційно пов'язаними один з одним. Така система включає дві основні підсистеми: об'єкт впливу (керована підсистема) і суб'єкт впливу (керуюча підсистема), які поєднані між собою комунікаційними каналами. При цьому забезпечення ефективного державного регулювання розвитку галузі будівництва ґрунтується на механізмі організаційно-економічного впливу, з урахуванням вимог економічних законів та балансу інтереси всіх стейкхолдерів. Ефективне державне регулювання розвитку галузі будівництва передбачає забезпечення максимально можливої відповідності параметрів ефективності суб'єкта й об'єкта впливу, що сприяє стійкому зростанню показника введення в експлуатацію об'єктів будівництва, підвищенню ефективності виробництва для покращення на відповідній території соціально-економічної ситуації.

Аналіз наукових публікацій з проблем вдосконалення державного регулювання розвитку галузі будівництва доводить складність формування такого ефективного механізму. Проте, одним із можливих варіантів реалізації такого завдання виступає поєднання територіального й галузевого підходів до управління за умови формування раціональної структури такої системи. При цьому значною перешкодою при формуванні системи регулювання розвитку галузі будівництва виступає розгалуженість її структури при обмеженому застосуванні такого управлінського підходу.

Удосконалення механізму державного регулювання розвитку галузі будівництва, методів його здійснення, необхідно реалізовувати на основі формування та впровадженням інноваційних методів впливу [6; 7].

Необхідно зауважити, що активізація процесу розвитку галузі будівництва передбачає наявність єдиного керуючого суб'єкту, чітких правил взаємодії елементів системи. Специфікою розвитку галузі будівництва є відсутність єдності у її керуючій підсистемі. Внаслідок цього створюються умови для відповідного формування в системі багатоланковості, через що суттєво

сповільнюється й ускладнюється її функціонування. В результаті громіздкість й складність утвореної структури в процесі розвитку галузі будівництва призводить до уповільнення процесів економічного розвитку територій, зростання вартості виробництва, зростання строків будівництва, й таким чином до зниження ефективності функціонування галузі будівництва. В сучасних умовах складно уникнути певного дублювання окремих функцій, оптимізувати потоки та сформулювати комплексну функціональну модель. Внаслідок цього, а також посилення конкуренції в галузі будівництва, необхідним виступає визначення та обґрунтування дієвих методів й форм регулювання розвитку будівельного виробництва на територіальному рівні.

Реалізація регуляторного процесу розвитку галузі будівництва за таких умов має відзначатися імовірнісним (стохастичним) характером. Для такої системи її стохастичність визначається, зокрема, впливом значної кількості спорадичних факторів. Окрім того, в таких систем характерні випадкові відхилення, помилки, які обумовлені поведінкою елементів таких систем, а також складністю її структури. Зазначені внутрішні й зовнішні впливи для суб'єктів галузі будівництва необхідно уточнити з урахуванням наступних позицій: по-перше, умов функціонування (природно-кліматичних, економічних тощо); по-друге, договірної (господарської) дисципліни між учасниками розвитку галузі будівництва; по-третє, експлуатаційна надійність та зношеність основних засобів; по-четверте, показники попиту на виготовлену продукцію (з урахуванням рівня ринкової активності, виду продукції, сезонності тощо); по-п'яте, доступ до інформації, необхідної для ухвалення рішень.

Наведені позиції є чинниками ринкової нестабільності, що означають неможливість підтримання на постійній основі необхідних параметрів середовища на відповідному рівні, що коливається в результаті збурюючих зовнішніх впливів. Такими регульованими параметрами виступають ціни і тарифи, рівень інфляції, податкові ставки, облікова ставка НБУ, валютний курс тощо. Основні чинники нестійкості економічного середовища умовно можна поділити на такі групи. До першої належать фактори, що впливають на суб'єкта господарювання (низький рівень автоматизації ухвалення рішень та інформатизації, відсутність у менеджерів необхідного досвіду роботи, брак кваліфікованих кадрів, невідповідність структури економічним тенденціям, низький рівень конкурентоздатності та надмірна ресурсоємність, фізичне й моральне зношення основних засобів, брак фінансових ресурсів, надійність господарських зв'язків). Другу групу становлять фактори, що впливають саме на внутрішній ринок (фіскальні механізми, зростання ціни на енергоносії, коливання валютних курсів, інфляція, посилення конкуренції, рівень комерційних й фінансових ризиків, нерозвиненість фондового ринку та системи страхування). Третя група передбачає інноваційні чинники розвитку галузі будівництва та чинники впливу на зовнішній ринок (залежність національної економіки України від міжнародних фінансових ресурсів, інноваційна політика й технологічних розвиток). При цьому, чинники цих трьох груп між собою корелюються.

Мета державного регулювання розвитку галузі будівництва з позиції системного підходу передбачає забезпечення функціонування, яке сприяє збереженню його стійкості в умовах ринку. Стійкістю при цьому необхідно розглядати як здатність системи зберігати встановлений режим функціонування, а також компенсувати вплив зовнішніх чинників (перешкод), зберігаючи здатність повернення в рівноважний стан [2; 4]. Стійкість розвитку галузі будівництва залежить від стійкості її елементів й підсистем [5].

Удосконалення системи державного регулювання розвитку галузі будівництва потребує виявлення ключових чинників, здатних сприяти самоорганізації системи. При цьому можна виділити наступні напрями її вдосконалення: розвиток на базі наявної структури, проте із перерозподілом окремих функцій між ланками системи; розвиток на підставі існуючого порядку реалізації управлінських функцій з кількісними комбінаціями щодо суб'єктів розвитку галузі будівництва на всіх рівнях; програмно-цільовий, що враховує існування керованих і керуючих підсистем в територіальному й галузевому аспектах. Цей напрям тісно пов'язаний з регламентацією функціоналу керуючої системи за різними рівнями. Ключовою умовою вдосконалення щодо регулювання виступає не тільки наявність комунікації, але й відповідний функціональний зміст. Такий напрям є найбільш ефективним для забезпечення вдосконалення системи державного регулювання розвитку галузі будівництва.

Щодо надання характеристики системи державного регулювання розвитку галузі будівництва, то така система повинна мати наступні ознаки: співвідносність й пропорційність (які мають внутрішній прояв між керуючою і керованою підсистемами (висока структурованість керованої системи підвищує вимоги до керуючої підсистеми для забезпечення ефективності й оперативності управління); безперервність й ритмічність, що розкривають специфіку розвитку галузі будівництва, а також з позиції територіальної організації учасників такого процесу; комплексність підходів до будівельної діяльності на різних етапах розвитку, як резерв забезпечення ефективності діяльності (управлінської та виробничої), що сприяє прояву специфіки розвитку галузі будівництва; спеціалізація відповідних функцій управління на основі їх поділу або об'єднання, впровадження інновацій, збільшенням масштабів програм будівництва (це сприяє концентрації видів діяльності й функцій, розподілу й регламентації відповідальності суб'єктів); цілеспрямованість, що проявляється через кінцеві результати розвитку діяльності у галузі будівництва, застосуванні програмно-цільового підходу, що забезпечує необхідний перерозподіл обов'язків й функцій між різними ланками та виконавцями, що сприяє підвищенню ефективності функціонування керованої й керуючої підсистеми; насиченість та складність комунікаційних потоків, обумовлених галузевою різнохарактерністю та різноманітністю документообігу.

У ринковій системі господарювання, безумовно, існує необхідність поступового підвищення ефективності функціонування її підсистем, як найскладніших, так й найпростіших (країни в цілому, галузі, території,

окремого суб'єкта господарювання). В процесі забезпечення розвитку галузі будівництва, а також окремої адміністративно-територіальної одиниці (область, район, населений пункт) продукту будівельного виробництва в необхідні терміни, у необхідному обсязі, при необхідній якості будуть притаманні властиві цій території специфічні характеристики, які визначають вибір відповідних ефективних рішень. Таку ефективність необхідно розглядати саме з позицій територіального розвитку. Таким чином, в стратегіях територіального розвитку та розвитку галузі будівництва мають бути враховані засоби та шляхи досягнення реалізації цілей, а також відповідні індикатори, які визначатимуть реалізації основної мети. Такі індикатори можуть належати до різних організаційних й технологічних засад процесу будівництва, типів конструкцій та матеріалів, техніки і технологій, що знижують матеріаломісткість, трудомісткість, енергоємність, а також індикатори, які ілюструють рівень інвестиційної та інноваційної ефективності будівництва, що призводить до зменшення собівартості продукції, зниження термінів окупності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Проведений аналіз щодо регулювання розвитку галузі будівництва в Україні засвідчив, що фрагментарне впровадження інновацій за відповідного обґрунтування не дають бажаного ефекту. Це пояснюється наступними причинами: відсутні відповідні оптимальні методики щодо здійснення оцінки ефективності реалізації інновацій в процесі розвитку галузі будівництва, що враховують наявний рівень територіального розвитку; не можна розглядати розвиток галузі будівництва без врахування системного зв'язку з іншими галузями із прив'язкою до специфіки території; необхідно враховувати особливості кожної адміністративно-територіальної одиниці (природно-кліматичні тощо), відповідно до яких – здійснювати послідовну стратегічну економічну й технічну політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамська І. Сучасний стан й тенденції розвитку будівельної галузі України. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 5 (60). С. 7–15.
2. Бурмака М. М., Бурмака Т. М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі) : монографія. Харків : ХНАДУ, 2011. 204 с.
3. Данилишин Б. М., Микитенко В. В. Макросистемна еволюція української економіки : монографія. Національна академія наук України. Київ : ЗАТ «Нічлава», 2008. Т. 2. 210 с.
4. Драган І. О. Державне управління розвитком житлово-комунального господарства України: модернізація та ресурсозбереження : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 237 с.
5. Драган І. О., Кучма Ю. В. Реалізація державного регулювання в сфері житлового будівництва: механізм фінансового забезпечення. *Науковий вісник Академії муніципального управління (Серія «Управління»)*. 2016. Вип. 3. С. 16–26.
6. Драган І. В. Особливості інноваційно-інвестиційної діяльності в умовах трансформаційних перетворень національної економіки. *Продуктивні сили і регіональна економіка* : у 2 ч. 2010. Ч. 1. С. 110–111.

7. Ковалевська О. П. Методичні основи формування стратегії розвитку інвестиційно-будівельного комплексу. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2011. Вип. 4. С. 106–111.

8. Паламарчук О. М., Петришина С. В. Будівельна галузь України: стан та прогнози. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2497>

Стаття надійшла до редакції 19.11.2023 р.

Стаття рекомендована до друку 26.12.2023 р.

Dragan I. V.,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Senior research fellow, Department of Sustainable Development Methodology, Institute for demography and life quality problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, 60, blvd. Shevchenko, Kiev, 01032, Ukraine
e-mail: dragan2011@i.ua <https://orcid.org/0000-0002-6906-5000>

Dragan I. O.,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Department of Law and Law Enforcement Activities, Zhytomyr Polytechnic State University, 103, str. Chudnivska, Zhytomyr, 10005, Ukraine
e-mail: keb_dio@ztu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-5716-1273>

INNOVATIVE FACTORS OF THE STATE REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY

Annotation. A theoretical analysis of the development of the construction industry as an object of state regulatory influence was carried out, taking into account innovative factors. The main factors of such a process, which hold it back, have been clarified. From the standpoint of a systemic approach, the conditions that need to be formed in order to level the impact of negative trends during the implementation of state regulation of the development of the construction industry in Ukraine are highlighted. Areas of improvement of the mechanism of state regulation of development of the construction industry are highlighted.

Improving the system of state regulation of the development of the construction industry requires the identification of key factors capable of contributing to the self-organization of the system. At the same time, the following directions for its improvement can be identified: development based on the existing structure, but with the redistribution of individual functions between the system's links; development on the basis of the existing order of implementation of management functions with quantitative combinations in relation to development subjects of the construction industry at all levels; program-targeted, which takes into account the existence of controlled and controlling subsystems in territorial and branch aspects. This direction is closely related to the regulation of the functionality of the control system at different levels. The key condition for improvement in relation to regulation is not only the presence of communication, but also the appropriate functional content. This direction is the most effective for ensuring the improvement of the system of state regulation of the development of the construction industry.

It is shown that in the market economic system there is a need to gradually increase the efficiency of the functioning of its subsystems, both the most complex and the simplest (the country as a whole, industry, territory, individual economic entity). In the process of ensuring the development of the construction industry, as well as a separate administrative-territorial unit

(region, district, settlement) of the product of construction production in the required time, in the required volume, with the required quality, the specific characteristics inherent in this territory will be inherent, which determine the choice of appropriate effective solutions. Such efficiency must be considered precisely from the standpoint of territorial development. Thus, the strategies of territorial development and development of the construction industry must take into account the means and ways of achieving the goals, as well as the corresponding indicators that will determine the realization of the main goal. Such indicators can belong to various organizational and technological principles of the construction process, types of structures and materials, techniques and technologies that reduce material intensity, labor intensity, energy intensity, as well as indicators that illustrate the level of investment and innovative efficiency of construction, which leads to a decrease in the cost of production, reduction of payback periods.

Keywords: *administrative-territorial unit, construction industry, state regulation, innovative management methods, informatization, regulatory mechanism.*

REFERENCES

1. Adamska, I. (2019). The current state and development trends of the construction industry of Ukraine. *Galician Economic Bulletin*, vol. 5 (60), 7–15. [in Ukrainian].
2. Burmaka, M.M. and Burmaka, T.M. (2011). Enterprise development management (on the example of enterprises in the construction industry). KhNAHU, Kharkiv. [in Ukrainian].
3. Danylyshyn, B.M., Mykytenko, V.V. (2008). Macrosystem evolution of the Ukrainian economy. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. ZAT «Nichtlava». Kyiv. [in Ukrainian].
4. Dragan, I.O. (2011). State management of the development of the housing and communal economy of Ukraine: modernization and resource conservation. Yuhovostok. Donetsk. [in Ukrainian].
5. Dragan, I.O., Kuchma, Yu.V. (2016). Implementation of state regulation in the field of housing construction: the mechanism of financial support. *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management (Series "Management")*, vol. 3, 16–26. [in Ukrainian].
6. Dragan, I.V. (2010). Peculiarities of innovation and investment activity in the conditions of transformative transformations of the national economy. *Productive forces and regional economy: a collection of scientific works. ch. 1*, 110–111. [in Ukrainian].
7. Kovalevska, O.P. (2011). Methodological foundations of the formation of the development strategy of the investment and construction complex. *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management (Series "Management")*, vol. 4, 106–111. [in Ukrainian].
8. Palamarchuk, O.M., Petryshyna, S.V. (2023). The construction industry of Ukraine: state and forecasts. *Economy and society*, vol. 51, 23–33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2497> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 19.11.2023.

The article is recommended for printing 26.12.2023.